

L'autèntica història de Guimerà i el Nobel

Enric Gallén, professor de la UPF, i Dan Nosell, professor de la Universitat d'Uppsala, desfan malentesos i aporten informacions inèdites sobre la candidatura d'Àngel Guimerà al Nobel, presentada entre els anys 1907 i 1923.

Detall del monument a Àngel Guimerà instal·lat a la plaça de Sant Josep Oriol de Barcelona.

De tant en tant, es recorda que l'any 1904 Àngel Guimerà (1845-1924) va ser candidat al premi Nobel de literatura, però que per pressions del govern espanyol va ser substituït per l'escriptor i polític José Echegaray, curiosament, traductor del dramaturg català al castellà.

Per exemple, ho acaba d'afirmar Jaume Sobrequés i Callicó, catedràtic d'història de Catalunya de la Universitat Autònoma de Barcelona i president de la Societat d'Estudis Històrics de l'Institut d'Estudis Catalans, en qualitat de director –i coautor, juntament amb Ferran Aisa i M. Lluïsa Pazos– del llibre col·lectiu en llengua castellana *La cultura catalana*, publicat per l'Editorial Base.

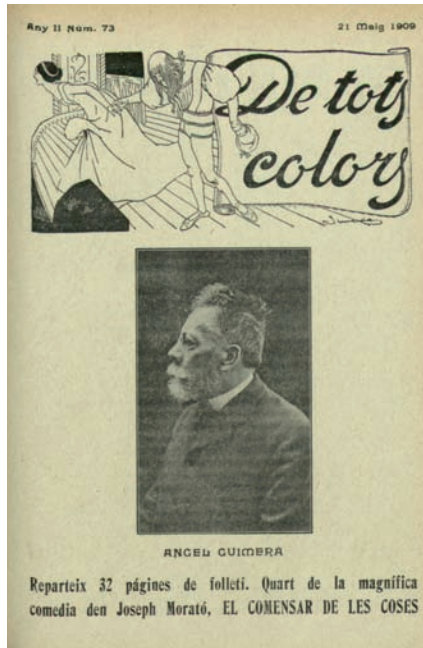
L'afirmació és infundada: a Guimerà no li van robar el Nobel el 1904 perquè no en va ser candidat, perquè cap acadèmia ni institució semblant, ni cap professor universitari, no va presentar la candidatura.

L'equívoc. L'equívoc prové de la biografia que Josep Miracle va dedicar a l'autor de *Terra baixa* el 1958. El biògraf va dir, després d'haver llegit incorrectament la data d'una fotografia, que la persona que defensava la candidatura de Guimerà a l'Acadèmia Sueca, Karl August Hagberg (1865-1944), membre expert de l'Institut Nobel, havia estat a Barcelona el 1904 i que aquell any s'havia queixat que el seu candidat no hagués triomfat. Però la visita de Hagberg a Catalunya no va ser el 1904, sinó l'octubre del 1913.

A principi dels anys 70, l'hispanista suec Bertil Maler va desfer l'error i Josep Miracle va reconèixer públicament la seva badada.

La premsa se'n va fer ressò (Josep Munté al diari *Tele/Expres*), però el desmentiment no ha tingut prou força per a frenar l'error i han estat molts els historiadors, filòlegs, polítics i periodistes que l'han revifat.

Hauria de servir per a acabar d'esborrar-lo del mapa el llibre que, finalment, explica amb detall i documentació inèdita l'autèntica història de la relació d'Àngel Guimerà i el Nobel. L'estudi és el producte d'una recerca feta per dos filòlegs, a Suècia i a Catalunya. Aquests dos filòlegs són Enric Gallén, professor de literatura catalana la Universitat Pompeu Fabra, i Dan Nosell, romanista

L'autor de Maria Rosa és un dels dramaturgs més populars del seu temps. Apareix sovint a les portades de la premsa.

de la Universitat d'Uppsala i autor dels diccionaris suec-català i català-suec.

El llibre es titula *Guimerà i el Premi Nobel. Història d'una candidatura*, i ha estat publicat per l'editorial Punctum a la col·lecció "El Vuit-cents", del grup d'Estudi de la Literatura del Vuit-cents.

L'obertura dels arxius de la Biblioteca Nobel, un cop transcorreguts els cinquanta anys de rigor per a poder consultar la documentació relacionada amb els premis, ha permès d'accedir als informes dels experts i a les propostes de candidatures, a través bàsicament de les ben documentades contribucions de Kjell Espmark, que va ser president del Comitè Nobel, i Bo Svensén, les quals han permès de conèixer els dictàmens del comitè.

A més, els dos filòlegs han consultat els fons personals dels romanistes de l'Institut Nobel experts en cultura catalana que hi havia al darrere de la candidatura de Guimerà. I també, no cal dir-ho, els diversos fons Guimerà que es troben als arxius catalans i al del Comitè Nobel.

Candidat rècord. És una història feta de molts capítols, atès que la relació de l'autor català amb el premi Nobel, tot i no guanyar-lo, va ser llarga, com ho indica un fet singular, comprovat pels dos estudiosos: Guimerà és el candidat que ha estat proposat més vegades sense obtenir el guardó, disset ocasions en total.

La persona que ha estat candidata més vegades només ho ha estat dues vegades més que Guimerà, però va ser, a diferència de Guimerà, un candidat triomfador, va obtenir el premi a l'ocasió número dinou: el danès Johannes V. Jensen, l'any 1945.

La història comença el dia de final del 1905 que Carl David af Wirsén, secretari perpetu de l'Acadèmia Sueca i president del Comitè Nobel, va convidar la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona a presentar una candidatura.

Els mateixos acadèmics suecs haurien pogut proposar-lo el 1904 o abans sense esperar la presentació d'una candidatura procedent de Catalunya, però aquesta possibilitat no es va escaure.

Sempre quedarà el dubte de què hauria passat si Guimerà hagués estat candidat el 1904 i hagués lluitat amb Echegaray, que finalment el compartí amb Frederic Mistral. És lícit de plantejar-ho ateses les paraules d'Edvard Lidforss (1833-1910), membre del Comitè Nobel i primer romanista suec interessat per la llengua catalana, arran de l'homenatge nacional que Guimerà va rebre el maig del 1909.

Inferior a Echegaray. Lidforss, en una carta enviada a Joaquim Miret i Sans —membre de l'Acadèmia de Bones Lletres—, va escriure que si el 1904 Guimerà hagués estat proposat com a candidat, potser l'haurien preferit a ell abans que

a Echegaray, "que en el meu concepte és molt inferior, particularment pel que fa als caràcters (femenins)". Sempre que només hi haguessin prevalgut les consideracions literàries.

A l'arxiu de l'Acadèmia Sueca els dos estudiosos han localitzat el primer informe sobre Guimerà, que va ser redactat precisament per Lidforss el 1907. L'hispanista hi destaca la cura amb què va ser redactada la proposta de l'Acadèmia de Bones Lletres, a més del fet que la candidatura és plenament justificada.

Lidforss té un interès especial a destacar l'idealisme de Guimerà, un dels motius pels quals s'escollia el guanyador. L'informe, que Gallén i Nosell reproduïen al costat dels altres informes sobre Guimerà dels experts de l'Institut Nobel —entre més documents—, és molt complet i se'n desprèn una simpatia profunda cap a l'obra i la persona de l'escriptor.

La història comença a final del 1905 però, fet i fet, serà prehistòria fins el 1907. Quan la Reial Acadèmia de Bones Lletres va optar per Àngel Guimerà i el va proposar per primer cop el 1906, la proposta va arribar tard als terminis establerts per l'Acadèmia Sueca. Fins l'any següent, és a dir, el 1907, la candidatura no va ser acceptada, i de llavors endavant fou acceptada consecutivament fins el 1923.

A prop de guanyar-lo. Tots dos estudiosos, en vista de la documentació

EL TEMPS

Enric Borràs i Margarida Xirgu representen *Terra baixa* al Teatre Novetats, el 1928. Anna Sahun i Julio Manrique, actors d'*En Pólvora*, al TNC, el 2006.

consultada, conclouen que el 1913, l'any autèntic de la visita de Hagberg a Catalunya, va ser la vegada que Guimerà va tenir més possibilitats d'obtenir el Nobel.

Era el candidat proposat per Hagberg, el traductor que més va contribuir a difondre la literatura catalana a Suècia aquells anys. Hagberg va substituir Lidforss –expert en literatura francesa i hispànica a l'Institut Nobel entre el 1901 i 1910, l'any de la seva mort– en la redacció dels informes sobre Guimerà.

Va ser l'any que el segon avalador de Guimerà va redactar el seu informe més extens sobre el dramaturg i poeta català, 36 pàgines.

El Nobel el va obtenir Rabindranath Tagore, proposat per la Royal Society of Literature de Londres. Hagberg es va indignar, segons que va manifestar per escrit a Guimerà i als seus amics catalans. I va trobar una possible explicació al polèmic veredict en el fet que Guillem, el fill segon del rei Gustau de Suècia, hagués fet un llarg viatge a l'Índia per assistir a la coronació del rei de Siam i que hagués publicat un volum de records del seu viatge en què esmenta la seva trobada entusiasta amb la família de Tagore.

La triple pregunta que els dos estudiosos llancen a l'aire és: es pot parlar d'una possible influència reial sobre els membres de l'Acadèmia sueca, de la victòria d'un tercer en discòrdia o d'una exageració de les possibilitats de Guime-

rà per part de l'expert suec, Karl August Hagberg?

Anteriorment, abans del 1913, Guimerà comptava amb alguna remota possibilitat d'aconseguir el premi. Els dictàmens del president recollen les virtuts literàries i morals –l'idealisme– de Guimerà i afirmaven que era un dels millors escriptors del seu temps. Però, a partir del 1914, amb la nova etapa presidida per l'historiador Harald Hjärne, les possibilitats de Guimerà es van reduir.

Temor de conflictes. I es van reduir per motius polítics, no pas literaris, en principi. Hjärne va deixar clar per escrit al seu informe del 1919 que no es podia donar el premi ni a Guimerà ni a Juhani Aho si abans no havia estat concedit a un escriptor d'una llengua d'una cultura hegemònica, és a dir, en el primer cas, l'espanyola i en el segon, la sueca.

Era una manera, comenten Gallén i Nosell, de veure les coses basada en el criteri –i el temor, probablement– que l'Acadèmia Sueca havia d'evitar de fomentar conflictes, perquè l'objectiu principal dels premis Nobel era de promoure la pau.

L'any 1920 va tornar a comentar la situació política de Catalunya, amb els atemptats anarquistes, situació que despertava una certa preocupació en els cercles conservadors suecs, si bé observava que els catalans constituïen una minoria dins el moviment revolucionari.

Durant l'etapa de l'historiador Hjärne com a president del Comitè Nobel es va començar a percebre que el reviscolament de la literatura catalana podia tenir relació amb determinades actuacions i reivindicacions polítiques i per això –conclouen els dos estudiosos– els acadèmics suecs es van fer enrere definitivament.

A això també hi va ajudar la valoració absolutament contrària de Per Hallström. Els darrers informes del comitè que afecten Guimerà van ser signats per Per Hallström, president del Comitè Nobel a partir del 1922.

Precisament en el seu primer i darrer informe sobre l'escriptor català va resumir les principals objeccions de l'Acadèmia Sueca a la candidatura, en aquest cas, estrictament literàries. La més contundent i negativa: "Una certa monotonia i manca d'idees en la seva producció teatral extremadament extensa que no ens acaben d'agradar."

El pes de la diplomàcia. Va ser l'any que va guanyar Jacinto Benavente. Segons Hagberg, no pas per motius únicament literaris. En una carta enviada a Lluís Via el 15 de maig del 1925, deu mesos després de la mort del dramaturg, diu, "tot, en confiança", que Benavente ha rebut el Nobel "només gràcies a l'acadèmia de França i a la influència diplomàtica".

Per a tots dos estudiosos, els factors, possibles o reals, que més van poder influir en el fet que el premi Nobel no fos concedit a Guimerà són, en primer lloc, la manca de suport acadèmic internacional, a més de no tenir un estat al darrere, naturalment. Ni l'Acadèmia de Bones Lletres ni l'Institut d'Estudis Internacionals no podien competir amb les acadèmies de més llarga tradició, com l'espanyola.

En el cas de Benavente es veu molt clar. La candidatura va ser proposada per un altíssim nombre de membres de la Real Acadèmia Española, però, a més, l'Acadèmia Sueca no volia conflictes de cap mena com els que es podien derivar de candidatures de cultures petites o minoritzades, i sense estat, a vegades –als seus ulls– barrejats amb unes reivindicacions de caràcter polític, que no estava disposada a acceptar ni a assumir.

Lluís Bonada